

A kolozsvári unitárius főgymnasium kórháza alapítása és első évi története.

Kolozsvár városában a közelebbi néhány év alatt oly sok nevezetes és fontos közintézet jött létre, hogy e tekintetben a magyar birodalom bármelyik városával önérettel állhat ki a versenyterre. E közjólétre czélzó intézetek legújabbikával, az unitárius főgymnasium kórházával kívánjuk olvasóinkat ez úttal röviden annyival inkább megismertetni, mert nincs unitárius szülő, kinek figyelmét és érdekeltségét ez a különben szerény intézet különösen meg ne érdemelné. Mint háromszázados fennállásunk alatt minden intézeteink vagy egyes lelkes buzgó hitrokonaink, vagy az öszszes felekezet áldozatkészsége által jöttek létre, ugy ez is ezen legbiztosabb, legbecsesebb forrásból eredett. S éppen ez az, a mi a multa nézve a hála, a jövőre nézve a bizalom és lelkesültség magasztos érzetével tölthet el mindnyájunkat. Mert ne a kényszerítő törvényekben, ne a felsőbbség rendeleteiben lássuk és várjuk azokat a gyökérszálakat, melyekből nemzetünk mivelődésének előfája felvirul, hanem az általános érdekeltség, a közrészvét, és önkéntes áldozatkészség minél egyetemesebb felébredésében és elterjedésében. Mi a csupa kényszerítés által való előhaladást olyannak tartjuk, mint a gondnokság alatti gazdaság előmenetelét, mint a félig kiaszott fa virulását. Ha nem is egész pusztulás, de csak tengődés a sorsa mindeniknek. Mi vallásfelekezetünknek ugy mint nemzetünknek nem csak előhaladását, hanem fenmaradását is abban látjuk, ha minél többen érdeklődnek a közügy iránt, azért szóval és tettel buzgolkodnak. Áldottak legyenek, a kik példaadások által erre hatnak, erre munkálnak!

A mi felekezetünknek az áldozatokat illetőleg bőven kijutott az osztályrész. Még minden század pusztító viharokkal huzódott el

felettünk, s hogy meg nem semmisültünk, azt főképpen annak kell tulajdonitanunk, hogy az életerő forrását magunkban kerestük és találtuk meg. Az Isten mindig megsegített, mert mi is igyekeztünk magunkon segíteni. Sőt az újabb nemzedék őseihez méltó buzgósággal még nagyobb tevékenységet fejt ki, mint bármelyik az elmúlt időkben. Avagy nem ezt bizonyítja-e, hogy kolozsvári, tordai és kereszturi gymnasiumaink e században részint kijavítottak, részint újra és diszesen felépítettek vagy jelenleg építés alatt vannak. Tanári lakokat emeltünk; a tanárok özvegyei és árvái részére tekintélyes alapot teremtettünk; egyházköreink gyámoldákat állítottak, számos ekkléziánk magtárt alapított; gymnasiumaink és több falusi iskoláink szegény tanulói számára stipendiumok tétettek. Tagadhatatlan, hogy még sok és igen égető szükségünk is vannak, de csak időnk legyen s az ezutáni nemzedék is legalább oly mértékben örökölje és gyakorolja az áldozatkészséget mint az eddigiek, és oly derék férfiak és nők legyenek közöttünk, a milyenek voltak és vannak; mi megvagyunk győződve, hogy mindeneket kipótolunk.

Sokan azt kérdehetik, hogy volt-e szükség arra, hogy gymnasiumunknak saját kórháza legyen akkor, a mikor ott van az országos Károlina-kórház, hol a mi ifjainkat is mindig készséggel felvették s ingyen gyógyították. Igenis, volt. De különösen a forradalom után néha anynyira megszorodott a betegek száma az országos kórházban, hogy egyetlen üres hely sem volt. Ilyenkor mindig egy-egy tantermet kellett a beteg tanulók részére átadni, vagy a városon szállást fogadni. Így a többek közt az 1867-ik év telén egyszerre 8 tanuló feküdt benn az oskolában hólyagos himlőben egy tantszemben, a mi egy vagy más betegséggel minden évben ismétlődött. Ilyenkor betegápoló nőt fogadtunk, de az iskolában más nem vállalkozott csak egy-egy magával is szinte jótéhetetlen vén aszszony. Olyan volt aztán az ápolás és eredmény is, habár egyéb tekintetben, főképpen ft. Kriza Jánosné és Dr. Gálffy Endre minden áldozatot megtettek is. Ide járul az is, hogy a székely tanulók, s pedig a mi tanulóink nagyobbára ilyenek, kezdetben különösen anynyira félnek a közkórházba meneteltől, hogy a betegséget is mindaddig titkolják, a mig teljesen le nem verte, s talán ezen körülménynek is lehet tulajdonítani, hogy a mi tanulóink közül a közkórházban oly sokan meghaltak. Tekintetbe veendő az is, hogy

mióta az országos Károly-kórházban a betegek anynyira megsza-
porodtak, ha felveszik is tanulóinkat, az alap nem elegendő volta
miatt a gyógyítási költségeket a szülőkkel megtérítetik.*) Ezen és
más hasonló okok miatt Dr. Gálffy Endre ur, a ki Kolozsvárra te-
lepedése óta beteg tanulóink körül kifejtett buzgó tevékenysége
által halhatatlan érdemeket szerzett magának, már régóta buzditott
és fáradott, hogy főiskolánknak az iskolai épülettől elkülönített sa-
ját kórháza legyen.

Az 1868-ban Tordán tartott 300-dos zsinaton, más nevezetes
alapítványok mellett, egy távirat olvastatott fel, mely szerint özv. Fe-
jér Mártonné Gyergyai Rózália, később meghatározandó célra, 2000
forint alapítványát jelentette be. Ugyanazon év dec. 27-ről alapító-
levelét, két darab 1000—1000 p. frtról szóló urbéri papiros kisé-
retében, az egyh. képviselő tanácshoz beadván, kijelentette, hogy
ezen alapítványát az 1865-ik év dec. 31-én elhunyt kedves férje
Kövendi Fejér Márton emléke megörökítésére a kolozsvári főtano-
dában koronként betegségbe esett szegény tanuló ifjak segélyezé-
sére teszi a következő feltételek mellett:

1.) „Ez alapítvány kezeltessék mindig külön e czimen: ügyvéd
Kövendi Fejér Márton emlékére, özvegye született Gyergyai Ró-
zália által tett alapítvány.

2.) Az alapítvány évenkénti kamatjából $\frac{5}{6}$ rész fordítassék
a kolozsvári főtanodában koronként betegségbe esett szegény ta-
nuló ifjak ápolással s gyógykezeléssel járó költségeinek fedezésére,
 $\frac{1}{6}$ része pedig valamelyik helybeli jó hitelű és legtöbb előnyt
nyújtó pénzügyintézetbe tétetvén, tőkésítették.

3.) A mely esztendőben az oskola ifjai teljesen meg lennének
kimélve a betegségtől, vagy kevesebb számú betegség miatt nem
volna szükség az egész öthatod rész kamat kiadására, a fenmaradt
rész, illetőleg az egész, szintén tőkésítendő azon esztendőben.

4.) Midőn a fennebbi módon kijelölt tőkésítés által újabb 2000
forint gyűl össze, az jelen alapítványomhoz lesz csatolandó s öt-
hatod kamatja évi tiszteletdíj adandó e városban lakó, a lehetőse-
gig unitárius gyakorló-orvosnak, ki mint ilyen az oskola orvosa le-
vén, felkérendő lesz az oskola koronkénti meglátogatására s a be-
teg szegény tanuló ifjak gyógyítására; egyhatod része ennek a má-
sik 2000 frt. egyhatod kamatjával együtt tőkésítettvén.

*) Tudunkra az újabb időben a városi szegény betegekért is a város köz-
pénztára hordozza a költségeket. Szerk.

5.) Minden újabb 2000 frt. növekedéssel az orvosi tiszteletdíj, szükség esetében a beteg tanulók segély-alapja kétszerezendő, háromszorozandó stb., s ha ily módon az orvosi tiszteletdíj idők folytán ezen alapból, vagy netalán más hasonló alapítványokból tetemesen megnövekednék, az iskola orvosát igénybe lehetne venni arra is, hogy iskolánkban, főleg a papjelölteknek, hetenként egy-két órát adjon oly célból, hogy azok a betegek körüli teendőkre nézve némi ismeretet szerezve, képesek legyenek falukon hűveiknek szükség esetében, míg orvos érkezik, segínyt nyújtani.

Jól esik lelkemnek a gondolat — így végződik az alapító levél — hogy a míg e tettem által egyfelől a legjobb férj emléke iránti hálám és tiszteletem parányi jelét adhatom, ugy másfelől csekély adományommal, meggyőződéseim szerint, egy égető szükség enyhítésére nyújtok segédkezet, a mi főleg a közelebbi években, midőn egy-két hónapig még kórházat is kellett alakítani az iskolában a szegény beteg tanulók számára, nagyon is érezhető volt“.

E szerint a szegény beteg tanulók sorsának enyhítésére az első nagy áldozatot egy nő, egy édes anya tevé. Ki is érezné a szülők elvesztett gyermekök feletti fájdalmát inkább mint egy édes anya!

Ez alapítvány valóban égető szükségben nyújtott segély volt, melyből mostanig mintegy 20 ifju gyógyítási költségei vagy egészben fedeztettek, vagy legalább az orvosság kifizettetett.

Az özv. Fejér Mártonné nagybecsű alapítványát az igazgató tanár a következő év elején a tanuló ifjuság előtt kihirdetvén, egyzsersmind indítványozta, hogy az ifjuságnak is e célra a maga saját érdekében valamit tennie kellene. Az ifjuság a mily hálaérzéssel fogadta és köszönte meg küldöttségileg az alapítványt, épp oly lelkesedéssel karolta fel az indítványt is. Azonnal „Betegsegélyező és temetkezési egyletté“ alakult s akkori isk. főnök Boér Lajos elnöklété alatt az alapszabályok kidolgozására egy bizottságot küldött ki, melyet az adományok gyűjtésére is felhatalmazott. Az „önsegély“ nemes eszméje anynyira felbuzdította az ifjuságot, hogy 122 frtot adakozott, melyhez a kereszturi ifjuság is ottani isk. főnök Gombos Sámuel lelkes felhívására szép öszszeggel járult. Az alapszabályok elkészülvén, beadattak az egyh. k. tanácshoz, majd az egyh. főtanácshoz, mely 1870. 12. sz. alatt némi módosításokkal megerősítette. Ez alapszabályok fontosabb pontjai voltak, hogy minden felosztályu ifju tartozik az egyletnek tagja lenni s egyszer s mindenkorra 50 krt, azután félévenként 10 krt fizetni. Az egylet

ügyeit kezeli egy 12 tagu bizottság, mely az isk. év végén az ifjuságnak és igazgatóságnak működéséről számot ad. Mikor az egylet tőkéje 1000 frtra növekedik, a kamat $\frac{3}{5}$ része szükség esetében évenként felhasználható, $\frac{2}{5}$ része pedig a tőkéhez csatolandó; ha a tőke 2000 frtra növekedett, a kamat $\frac{4}{5}$ része lesz felhasználható. Az egylet költségén való ápolásra egyelőre csak a szegény tanulók vétetnek fel. stb. Ezen alapszabályokban, a változott körülményekhez képest, több módosítás történt, melyeket alább fogunk felsorolni. Az ifjuság korához illő lelkesedéssel igyekezett az alapot gyarapítani; a dijt pontosan fizette; az 1873-ik évben, áldozó csőtörtőkön, a jótévköml emlékinnepélyével kapcsolatban a májálíst vagyis táncmulatságot, az előbbi szokástól eltérve, nem az erdőn, hanem benn a városban tartotta belépti díj mellett; ugy a jelen 1874-ik évben is. Mind két alkalommal feljűfizetések és ajándékozások által tőkéje jelentékenyen gyarapodott. Az így begyűlt pénzt a bizottság a kolozsvári takarékpénztárban helyezte el az alapszabályok szerint. A mult évben az ifjuság több előnyös okból vásárolt 725 frttal egy 1000 frtos szőlő-dézmaváltsági kötyényt, melyet a status pénztárnokához tett le a takarékpénztári könyvecskével együtt.

E közben az 1873-ik évi június 22-én egy oly nevezetes esemény történt, mely örökre emlékezetes lesz főiskolánk történetében. E napon ugyanis t. Kelemen Benő ur megjelenvén az egyh. k. tanács ülésében, bėjelenté, hogy a főiskolai épület háta megett a görbe szappanutcza szögletén levő házas telket 4800 frttal o. é. megvásárolta s főiskolánk beteg tanulói számára kórodául ajándékozta. A megható beszéd, melylyel ezt tevé, olvasható a K. Magvető VIII. kötet 301. lapján. A k. tanács tagjai és az ifjuság nagy küdötsége az ülés után méltó szavakban fejezé ki a nagylelkű öz adományozónak magyarutczai házánál is hálás köszönetét. E nagy-szerű adományát még aval is tetézte, hogy 3 ágyat be is állított minden szükséges kellékekkel ellátva. Sőt az 1873-ik évi novemb. 17-én Kolozsvárt tartott e. főtanácsn maga és családja részéről ismét nevezetes áldozattal lépett fel. Ugyanis maga és neje Bod Katalin adtak 500 frtot o. é. Polyxena leánya, özv. Zatureczki Gedeonné, boldogult férje kegyeletes emlékeül adott 500 frtot erd. urb. papirokban s egyszersmind ígérte egy negyedik ágy felállítást; Katalin leánya, férjével, honvéd alezredes Szigethi Miklóssal adtak szintén 500 frtot erd. urb. papirokban. Mind az 1500 frt állandó alapul tétetett, melynek kamatai a kóroda szükségei fede-

zésére fordíthatók. Az alapító-level egész terjedelmében olvasható a Ker. Magvető VIII. köt. 4. füz. 358. lapján.

Az e. k. tanács a kórházi épületet, mely áll 2 szobából és 1 konyhából, birtokába vevén, betegápolónak megfogadta Kecskeméti Eleket, oly feltétellel, hogy az egyik szobát a konyhával és pinczével az ő használatára adja s minden hétre, mikor betegek lesznek, fizet 3 frtot o. é. és ad évenként egy öl fát, melyet életében Kelemen ur ígért megadni. A kórháznál 395—1873. sz. a. végzésével a gazdai teendőket a status pénztárnokára bizta. Ellenben a betegek körüli teendőket, eljárásokat, azoknak élelmezését, orvossággal, fűtéssel, világítással és ápolatással való ellátását, a kórház belső felszerelésének, butorainak leltár szerint a betegápolónak való számbaadását és attól viszont számonkérését, az ig. tanár kötelességévé tette. Ugyakakkor egyszersmind egy bizottságot is küldött ki szakértőkből a kórház felszerelése megnézésére s a netaláni hiányok és szükségésekről való jelentés és javaslat megtételére. A bizottság több fontos teendők mellett különösen még egy szobának építését ajánlotta, hogy a jelenlegi mindkét szobát kórházi célokra lehessen fordítani. Mind az ápoló, mind a tanulók számára rendszabályokat adott bé. Az E. K. Tanács mindezeket elfogadta 16—1874 t. ü. sz. alatt, s a legszükségesebbek végrehajtását és megszerzését még ez évben elrendelte. A beteg tanulókat illetőleg azt határozta az E. K. Tanács 29—1874. t. ü. sz. alatt, „hogy a kórodába az iskolai tanulók vallás és nemzetiség különbség nélkül vétessenek fel; a kik szegénységöket igazolják, azok a rendelkezés alatt álló alapok erejéig teljesen ingyen ápoltassanak és részeltessenek gyógyszerekben és élelemben. A nem szegény tanulók pedig az orvosság és élelem fizetésén feljül, még a kórodában élvezett ápolásért fizessenek naponta 10 krt.

Igy alapult és nyílt meg kolozsvári főiskolánk kórodája, melyben az első beteg volt bölöni Németh István, IV. gymn. oszt. tanuló, a ki az 1873-ik évi dec. 29-én vitetett bé, a mi azért is nevezetes, mert ez éppen az alapító Kelemen ur egyik tanuló és hólyagos himlőben terhes beteg unokájának, Zathureczky Istvánnak ápolása közben esett volt betegségbe.

A beteg tanulók gyógyezésére tett alapítványok egybefoglalva következőleg állanak.

a.) Az özv. Fejér Mártonné alapítványa 2000 frt. urb. papirosokban, melynek évi kamatja 97 frt. 64 kr. A kamatnak $\frac{5}{6}$

része (81 frt. 30 kr.) „a beteg tanulók ápolással s gyógykezeléssel járó költségeinek fedezésére fordítandó, $\frac{1}{6}$ része (16 frt 34 kr.) tőkésítendő“.

Az el nem költött kamatok tőkésítettén, a folyó év elején a kolozsvári takarékpénztárban 724 frt 45 krt tett.

b.) Kelemen Benő és Bod Katalin alapítványa 500 f.o.é.

c.) Kelemen Polyxena özv. Zatureczki Gedeonné alapítványa 500 frt. urb. papir.

d.) Kelemen Katalin és Sziegthy Miklós alapítványa 500 frt urb. papirokbán.

E három rendbeli alap kamatai az 1874 évi jul. 1-ső napjától kezdve, az alapítók rendelkezése szerint felhasználhatók.

e.) Az ifjúságnak van a status pénztárnokánál letéve a.) egy darab 1000 frtos szőlő-dézma váltásági kötvénye. Ennek évi kamatja 46 frt 50 kr. az 1874-ik évi jan. 1-sőtől kezdve.

b.) Készpénze van a takarékpénztárban 308 frt 71 kr.

Az ifjúság pénze 1000 frt készpénznél Isten jóvoltából már több levén, az egyleti alapszabályok értelmében az 1000 frt készpénz évi kamatjának $\frac{3}{5}$ része az 1874 $\frac{4}{5}$ isk. évvel kezdve felhasználható, a többi tőkésítettik.

Az ifjúság az alapszabályokban azt a módosítást tette, melyet az E. Tanács is helybenhagyott, hogy az 1874 $\frac{4}{5}$ -dik évvel kezdve minden tanuló fizessen a kórház számára, mikor az isk. tagja lesz, egyszer mindenkorra 1 frtot o. é. s aztán évenként 20 krt. Ezt a díjat ne az egylet pénztárnoka, hanem az isk. főnök szedje fel az isk. év elején a többi díjakkal egyszerre s adja bé a status pénztárnokához az ifjúság tőkéjéhez csatolás végett. A kórházba szükség esetében vétessék fel iskolánkbeli minden tanuló, vallás és nemzetiség különbség nélkül s a javadalmakban részesüljenek egyaránt. Azt hiszem, hogy minden szülő készséggel fogja a fennebbi díjakat megfizetni, megdölván, hogy távol levő gyermeke, betegség esetében oly gyógykezelésben részesül, mely különben sokkal több költségébe kerülne, s mégis talán gondjai és áldozatai füstbe mennének.

Lássuk már most az első évi eseményeket közelebbről.

Az 1873 $\frac{4}{5}$ isk. évben volt a főiskola kórházában több-kevesebb ideig összesen 11 tanuló, kik közül 1 volt r. kath., 1 izraelita, a többi unitárius. Ezek közül kettőnek minden költségei elengedtetek. Ezeken kívül 3 terhes és hosszasan fekvő beteg volt a Ká-

rolina-kórházban is, mivel a hiányos felszerelés az isk. kórodájába való felvételt nem tette tanácsossá. A betegápoló és neje a legnagyobb lelkiismeretességgel és buzgósággal jártak el betegeink körül. De hogy ahhoz képest mindnyájan rövid ideig voltak benn, azt Dr. Gálfi Endre, Dr. Bartók István és különösen Dr. Gyergyai Árpád uraknak köszönhetjük, a kiknek szives készségét, önfeláldozó buzgóságát, melylyel betegeinket minden díj nélkül ápolták, méltó szavakban ki nem fejezhetjük.

Kórházi czélokra u. m. az ápolónak, koszt, orvosság stb. kiadott összesen 87 frt 60 kr. o. é., melyből az özv. Fejér Mártonné alapítványára esik 32 f. 42 kr.

Elengedetett a szegényebb tanulóknak

a.) Ápolásdíj czímen	1 f. 96 kr.
b.) Koszt ára	5 f. 70 kr.
c.) Orvosság ára	3 f. 73 kr.
	<hr/>
	11 f. 39 kr.

A tehetősebbek visszafizettek

a.) Ápolásdíj czímen	9 f. 80 kr.
b.) Koszt árában	5 f. 5 kr.
c.) Orvosság árában	2 f. 76 kr.
	<hr/>
	17 f. 61 kr.

Ezen isk. évben ajándékoztak készpénzben

a.) Bölöni születésű, de Biharmegyében Czéczkén lakó Albert Dénes hitrokonunk 20 frt. o. é.

b.) Komjászegi Pál, VIII. oszt. tanuló 4 frt.

c.) Székely László, csegezi pap, gyűjtött hallgatói közt 10 fr. 64 krt.

d.) Csapkés Ödön, VI. oszt. tanuló 2 frt.

e.) Dr. Hintz György, gyógyszerész ur, az orvosságok ára 15% 93 krt.

A készpénzbeli ajándék tett összesen 37 frt 57 krt, úgy hogy ezen ajándékok, a visszafizetett díjak és a Fejérné alapítványából fizetett 32 frt 42 kr., az egész 87 frt 60 kr. kiadást, a közpénztár minden megterhelése nélkül teljesen fedezte; s így az első év oly szerencsésen végződött pénzügyi tekintetben, hogy még a Fejérné elkölthető alapítványából is megmaradott 48 frt. 88 krt.

Ruhanemüekben és egyebekben adakoztak

a.) Ferenczi Mózesné, Fúzi Eszter egy gumi szélpárnát, 1 pléhszelenczét és 1 nagy szivacsot.

b.) Végh Mihályné M. Nádasról 6 drb. új kendőt.

c.) Székely László, csegezi pap és Csongvai Béla, VIII. oszt. tanuló, gyűjtöttek Csegezben 2 lepedőt, 8 kendőt, 3 párnahajat 1 paplant.

d.) Németh István, IV. oszt. tanuló, gyűjtött Bölönben 1 szalmazsákot, 8 lepedőt, 14 kendőt, 4 párnahajat, 1 paplant és 12 sing vásznat, melyből 4 drb. szalmapárnátokat készített ingyen az ápoló Kecskeméti Elekné.

e.) Komjátszegi Lajos, VIII. gymn. oszt. tanuló 1 lepedőt, 1 párnahajat és 1 kendőt.

f.) Csipkés Ödön, VI. oszt. tanuló, 1 lepedőt és 1 kendőt.

g.) Dombi János, theol., gyűjtött A. Járában 1 lepedőt, 12 kendőt, 6 asztalkendőt, 3 párnahajat, 6 kalánt, 4 kést és 7 villát.

Az egyes adakozók neveit, helykimélés tekintetéből nem közölhetjük, hanem megvannak örökítve a kórház aranykönyvében s mindnyájunk hálás emlékében.

Kolozsvári egyik lelkes hitrokonunk, t. Fekete Pál ur, az 1856-ik évben a köztemető mellett levő egyik gyönyörű kertben egy terjedelmes helyet ajándékozott főiskolánk temetkezése helyéül. Rövid 18 év alatt 20 tanuló helyezettünk el ide ifjúságának legreményteljesebb korában. Hogy e sirhantok többé ne bolygattassanak, arra sok áldozat van téve, de még sok kívántatik. Egy kórháznak fentartása, minden kellékekkel való ellátása, hogy a czél biztosítva legyen, oly tetemes költségeket kíván, a mekkorával még közel sem rendelkezünk. Emlékezzetek meg erről ti szülők legközelebről. Minden fillér mit áldoztok, egy-egy fiatal, reményteljes élet megtartására fordittatik, melyre egyházunknak, nemzetünknek oly nagy szüksége van. A kezdet megvan téve. Előttetek a példa. Kövessétek, kövessétek. . . .

Benczédi Gergely.